

Per què cal retraduir les obres dels autors clàssics

Joan Alberich i Mariné

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana

Edifici B. 08193 Bellaterra

Les obres dels autors clàssics —en aquest cas escrites en llengua grega— han de ser traduïdes i retraduïdes de tant en tant per tal que el seu contingut pugui connectar amb la sensibilitat dels lectors interessats per la cultura en general sense els coneixements propis d'una persona que hagi estudiat filologia clàssica, ja que els condicionaments sociològics i de tota mena, propis de cada una o dues generacions, van canviant encara que sigui d'una manera més o menys lenta.

A través del temps, les paraules d'una llengua normal van canviant molt lentament tant pel que fa al significat com pel que fa al significat. Una de les tasques més importants del traductor és la de respectar tant com pugui el significat dels signes lingüístics de la llengua original tot canviant-los per significants de l'idioma que parla el lector. Si, de vegades, ja cal fer aquesta operació en obres d'autors antics d'una mateixa llengua, resulta imprescindible fer-la en les obres d'autors de llengües diferents. A més a més, en el cas de les obres gregues de l'antiguitat, en comparació amb les obres d'autors de països actuals, no solament hi ha grans distàncies geogràfiques i culturals, sinó també grans distàncies temporals. I en aquest cas, les unitats de temps que separen l'autor del lector es compten no per dècades ni per segles, sinó per mil·lennis.

Potser una de les millors receptes per fer la delicada tasca de traslladar els missatges d'una llengua a una altra és la que ja fa segles aconsellava sant Jeroni quan repetia a Pammaqui la idea que recollí de Ciceró en el sentit que a l'hora de traduir calia *non uerbum de uerbo, sed sensum exprimere de sensu*.¹

S'ha afirmat, amb encert, que qualsevol traducció és una petita o una gran traïció, perquè poques vegades es poden reflectir els matisos delicats i precisos d'un text original en una versió a un altre idioma, per molt acurada que sigui. Si una obra original està escrita en vers i també és traslladada en vers en la llengua receptora, com que els condicionaments rítmics i lingüístics no són els mateixos, la traducció esdevé més aviat una recreació literària.

Quant a les obres homèriques, fins no fa gaire temps, els lectors en llengua catalana disposàvem de les dues bellíssimes traduccions en vers de l'*Odissea* de

1. *Ad Pammachium de optimo genere interpretandum* 14, 5.

Carles Riba, de les dues de *La Ilíada* de Manuel Balasch² i la de *La Ilíada* de Miquel Peix.³ Pel que fa a la segona versió de l'*Odissea* de Carles Riba,⁴ tothom està d'acord que es tracta no solament d'una traducció magnífica, sinó d'un dels monuments indiscutibles de la literatura catalana del segle xx.

Ara bé, una traducció en vers i d'una gran categoria literària requereix una lectura reposada i poc apressada per tal de poder-la llegir amb fruïció. En els països de llengua i cultura normalitzades hi ha diverses traduccions, en vers i en prosa. Fins fa poc temps, aquest no ha estat el cas en la llengua pròpia dels Països Catalans. Per això, cada nova traducció de l'obra homèrica ha de ser benvinguda, com la recent versió dels vuit cants primers, en dos volums, de *La Ilíada*, feta per Montserrat Ros⁵ a la Fundació Bernat Metge.

D'altra banda, com que els missatges i els continguts de les obres escrites en grec antic són distants en el temps i distints en l'espai i en la sensibilitat dels lectors receptors, resulta imprescindible incloure, en una traducció en prosa, notes a peu de plana que facilitin la comprensió d'aspectes que no poden ser reflectits en una traducció. En una traducció en prosa de gairebé totes les obres antigues és aconsellable no obligar el públic lector a la feixuga tasca de consultar en obres auxiliars de caràcter institucional, mitològic, geogràfic, històric, literari, etc. Per tal que la lectura de certs passatges sigui el més àgil possible, de vegades és difícil mesurar el grau d'informació que s'ha d'oferir al lector. Cal no caure en la temptació de fer aparèixer unes notes farcides d'informació bibliogràfica, pròpia de les revistes erudites i científiques. I és que les citacions bibliogràfiques envelleixen molt ràpidament, sobretot en les grans obres de la literatura universal, com és el cas de l'èpica homèrica, a causa de la quantitat d'estudis i de llibres que cada any es publiquen arreu.

En les meves traduccions de *La Ilíada* i de l'*Odissea* he procurat emprar un llenguatge senzill i planer i incloure unes notes a peu de pàgina que ofereixin una mínima informació bàsica per tal de facilitar un primer acostament a l'èpica grega. Gosem dir que es tracta d'unes traduccions adreçades al públic lector en general i, especialment, als alumnes de secundària i dels primers anys de les facultats de lletres, que per motius professionals conec una mica. No hi ha hagut cap pretensió de substituir les acurades traduccions anteriors en vers o en prosa ni molt menys d'esquivar el text original, ja que seria una solemne absurditat. La meva intenció ha estat divulgar l'obra homèrica de la manera més comprensible que he pogut mirant de reflectir el significat de l'obra original —el *sensus*, com diria sant Jeroni. L'acceptació d'aquestes traduccions pot ser considerada com a bona, gràcies al fet que han aparegut a la col·lecció de llibres de butxaca de La Magrana, de l'editorial RBA, la qual cosa ha facilitat diverses reimpressions —una popular, apareguda el 2005 a la Biblioteca bàsica del diari barceloní *El Periódico*—, ja que el preu de cada volum facilita enormement a tothom la seva adquisició.

2. A Biblioteca Selecta, Barcelona, 1971 i a Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997.

3. A Editorial Alpha, Barcelona, 1978.

4. A Editorial Catalana, Barcelona, 1919 i a Editorial Alpha, 1948.

5. A la Fundació Bernat Metge, Barcelona, volum I, 2005; volum II, 2007.